

katekizam, ni o cilju kateheze, niti o njezinoj povijesti. Svoje izlaganje ograničujem na nekoliko tehničkih točaka glede izrade novog Katekizma Katoličke crkve (I), a zatim ću naglasiti nekoliko velikih teoloških tema u tom djelu (II).

I. VIDOVI IZRADE

U početku je bilo zamišljeno da plan tog katekizma bude trodjelan, no kasnije je proširen na četiri dijela prema modelu Rimskog katekizma. Izdavači kritičkog izdanja ovoga posljednjeg, Pedro Rodriguez i Raoul Lanzetti,¹ dali su dragocjene naznake o smislu izbora za koji su se odlučili redaktori Tridentinskog katekizma. Ukazali su na činjenicu da raspored od četiri dijela nije nipošto proizvoljan. Slijed Credo - Sakramenti - Zapovijedi - Pater ne stoji sam od sebe. Sveti je Toma protumačio u vrlo jednostavnoj katehezi, koju je održao na napuljskom, Apostolsko vjerovanje, Deset zapovijedi i Očenaš. Ta tri temeljna teksta kršćanske kateheze već odavno čine stupove katehizacije, a zadržala ih je i protestantska tradicija. Iznenađuje mjesto određeno za sakramente. Oni bi doista trebali imati svoje mjesto u izlaganju Vjerovanja u članku "communio sanctorum". Upravo ih je tu smjestio Katekizam njemačkih biskupa. Ali za urednika Rimskog katekizma postojala su dva razloga za jedan drugi izbor: hitnost nauke o sakramentima u situaciji 16. stoljeća, a - povezano s time - volumen izlaganja "communio sanctorum" postao bi preopsežan.

Omjer četiri dijela Rimskog katekizma je značajan: 22% za Credo, 37% za Sakramente (skoro dvostruko!), a 21 i 20% u odnosu na Zapovijedi i Očenaš. Postoji očito neravnovjesje u korist sakramenata. Letimičan pogled na Katekizam Katoličke crkve (KKC) pokazuje drugi omjer: 39% za Credo, 23% za Sakramente, 27% za Zapovijedi i 11% za Molitvu. Ukoliko u jednom i u drugom slučaju postoje po-

Prethodno priopćenje

UDK 238.1

Christoph Schönborn

NEKOLIKO NAPOMENA O KRITERIJIMA IZRADE KATEKIZMA KATOLIČKE CRKVE

Na ovom skupu, koji su uveličali toliki stručnjaci s područja kateheze, bilo bi izlišno govoriti o više nego poznatim stvarima. Stoga neću govoriti o tome što je

¹ Catechismus Romanus, ed. P. Rodriguez c.a, Cité du Vatican - Pamplona, 1989.

vijesne okolnosti koje su djelomično uzrokovale tu raspodjelu, uz okolnosti izrade i razvojnih etapa teksta, postoji također i teološka i katehetska poruka, htjeli to urednici ili ne: u oba katekizma prva dva dijela čine zajedno 60% teksta, tj. gotovo 2/3. Tumačeći tu činjenicu, možemo i na KKC primijeniti ono što su izdavači rekli za RK:

“Ustvari, nauk RK nije raspoređen u četiri dijela, već nam se predstavlja kao veličanstveni diptih preuzet iz Tradicije: s jedne su strane otajstva vjere u Boga Jednoga i Trojnoga koja ispovijedamo (Simbol vjere - Vjerovanje) i slavimo (Sakramenti), a s druge pak strane čovjekovo življenje po vjeri - “vjera koja pokazuje svoju snagu po ljubavi” - i koja se izražava kršćanskim životom (Dekalog) i sinovskom molitvom (Očenaš).”²

Poruka tog diptiha je jasna: u katehetskom izlaganju vjere, ma kakva bila metoda i izražavanje sadržaja, primat pripada Bogu i njegovim djelima. Ono što čovjek čini, uvijek je *odgovor* na Božje djelo. U oba katekizma *magnalia Dei* - veličanstvena Božja djela - predstavljaju snažan element izlaganja. Vrlo je jasan teocentrički naglasak. Izlaganje nije samo doktrinalno, već je i doksološko, ono je ispovijest i priznanje Božjeg *djelovanja i govora* (facta et dicta) u našu korist, iz čiste milosti.

Postoji još jedan razlog da naglasimo primat milosti. Izdavači RK to su posebno naglasili. Zašto su u RK vjera i sakramenti vjere stavljeni zajedno, *prije* izlaganja o Dekalogu? Odgovor na to pitanje istodobno je odgovor na mnogo puta izrečeno pitanje u vezi s planom i nacrtom KKC: Zašto se služiti Dekalogom u izlaganju morala? Nije li to vraćanje u Stari zavjet? Ne bi li trebalo slijediti Blaženstva ili teologalne kreposti? Kod autora RK izbor plana izlaganja vodila je koncepcija opravdanja, kako ju je izložio Tridentski sabor. Opravdanje je povezano sa sakramentima krštenja i pokore po kojima čovjek postaje novo stvorenje dobivajući “zalog Duha Svetoga”, tj. milost i kreposti.

Ovdje ću rado navesti lijepu stranicu koju su izdavači RK posvetili toj viziji RK, a to je nadahnuće djelovalo i pri izradi KKC:

“Izbor je očit: prije negoli se izloži kršćaninu *što mu je činiti*, RK mu izlaže *tko je i kakav je*, te tu susrećemo ove riječi sv. Grgura Velikog: “Spoznaj, kršćanine, svoje dostojanstvo.” Jer samo kad upozna nadnaravnu snagu koja mu dolazi iz njegova “biti u Kristu po Duhu Svetomu”, Kristov se vjernik, srca puna povjerenja, može angažirati bez ropskog straha u vježbanju i rastu kršćanskog življenja koje predlaže Dekalog... Bez nauke o sakramentima, koja prethodi i također obuhvaća nauk o Crkvi i opravdanju, zapovijedi Dekaloga kao da nadilaze ljudske moći. Ali promatranje tih zapovijedi, oslonjeno na vjeru i sakramente, postaje puno povjerenja i snage.”³

“No, unatoč svom rimskom autoritetu, taj plan /RK/: Vjerovanje - Sakramenti - Zapovijedi neće biti sačuvan u katoličkoj katehezi.”⁴ Češći će biti poredak: Vjerovanje - Zapovijedi - Sakramenti. Sigurno, on je možda nadahnut djelom sv. Augustina, *De catechizandis rudibus*, potvrđen je autoritetom sv. Petra Kanizija, ali ipak sve do danas nije bez opasnosti.

II. NEXUS MYSTERIORUM - POVEZANOST OTAJSTAVA - U IZRADI KKC

Kada je godine 1989. Revidirani nacrt Katekizma za sveopću Crkvu bio podvrgnut razmatranju cjelokupnoga katoličkog episkopata, jedan od glavnih prigovora što ga je formulirala grupa sjevernoameričkih teologa, izrazio je mišljenje da taj nacrt ne poštuje načelo *hijerarhije istine*.⁵ Ispitujući kritike i sugestije biskupa i njihovih stručnjaka, Komisija za katekizam posebno se bavila pitanjem o hijerarhiji istina. U svom

2 Nav. dj., str. XXVIII.

3 Nav. dj., XXVI-XXVIII; usp. Rodriguez. El Sentido de los sacramentos según el Catecismo Romano, in "Scripta Theologica" 9 (1977), 951-984.

4 J.-R. Armogathe, De la loi à l'Amour, in: Communio XVII, 1, 1992, str. 5.

5 The Universal Catechism Reader. Reflections and responses, ed. bg. Thomas J. Reese, SJ, San Francisco 1990.

izvješću na Biskupskoj sinodi 27. listopada 1990. kardinal Ratzinger, predsjednik spomenute komisije, sažeo je njezin odgovor: Sam plan Katekizma izraz je hijerarhije istina, a izriču je na organski način četiri stupa kateheze. Jer u toj hijerarhiji istina važan je organski slijed izlaganja, a ne - kako to izgleda da misle neki kritičari - stupnjevi sigurnosti. Treba doista dobro razlikovati hijerarhiju istina i stupnjeve sigurnosti. Katekizam mora uistinu izbjegavati da daje dojam kako sve istine koje sadržava imaju isti stupanj sigurnosti. Ali ne bi bilo ni korisno ni poželjno u svakom času naznačavati te stupnjeve (*de fide, de fide definita, sententia communis* itd). Stupanj sigurnosti morao bi više proizlaziti iz konteksta, iz načina izlaganja, iz doktrinalnog autoriteta tvrdnje.

Za katehezu je važniji princip organski povezanog izlaganja. Da li je KKC uspio udovoljiti tom zahtjevu? Na čitateljima je da to prosude. Ovdje bih jednostavno želio iznijeti nekoliko naznaka glede izlaganja cjeline teksta.

Postoji li "crvena nit" kroz cijeli KKC? Nije se izričito nastojalo da se takvo što dade, ali je sigurno da se tema *božanske ekonomije* provlači kroz sva četiri dijela kao misao vodilja. Tako prvi dio najprije izlaže ekonomiju Objave koja doseže vrhunac u otajstvu Krista. Trinitarna struktura Apostolskog vjerovanja izraz je trinitarnog karaktera božanske ekonomije. U prvom članku Vjerovanja ("Vjerujem u Boga Oca"), KKC prvo ispovijeda istine koje se odnose na sam život Boga u njegovu trinitarnom Otajstvu. Cijela božanska ekonomija nema drugog izvora ni drugog cilja osim toga beskonačno blaženog života. Odatle se ekonomija izražava po velikim momentima priopćavanja tog života: djelo stvaranja i božanskog upravljanja (Providnost); djelo otkupljenja po Isusu Kristu i djelo posvećenja u Duhu Svetomu, po Crkvi.

Drugi dio izričito nastavlja tu perspektivu ekonomije: u vremenu Crkve ona postaje *sakramentalna ekonomija*. Otada se cijela rasporedba liturgijskog života pojavljuje kao "dijeljenje otajstava": znakovi i vremena, sakramenti i sakramentali.

Tema ekonomije manje je vidljiva u trećem dijelu. Pojavljuje se prvenstveno u člancima o zakonu i milosti koji detaljnije govore o božanskoj rasporedbi da nam pomognu živjeti po Bogu. Ima je najviše u četvrtom dijelu.

Iako božanska ekonomija sačinjava neku vrst "crvene niti" čitavoga KKC, ona sama teži prema jednom središtu: *trinitarnom otajstvu*. Evo što o tome govori KKC:

"Otajstvo Presvetog Trojstva središnje je otajstvo vjere i kršćanskog života. To je otajstvo Boga u njemu samome. Ono je stoga izvor svih drugih otajstava vjere i svjetlo koje ih prosvjetljuje. Ono je najtemeljniji i najbitniji nauk u 'hijerarhiji istina vjere'." (DCG, 43, (paragraf 234). I KKC navodi DCG, br. 47: "Sva povijest spasenja nije drugo doli povijest načina i sredstava po kojima se istiniti i jedini Bog, Otac, Sin i Duh Sveti, otkriva i sa sobom izmiruje i sjedinjuje ljude koji se odvrću od grijeha."

Stoga biti vjeran "hijerarhiji istina" prvenstveno znači bdjeti nad trinitarnim izrazom izlaganja. Redakcija se trudila da jasno istakne veze istina vjere s njihovim trinitarnim temeljem. Posebno ću istaknuti izlaganje o stvaranju, Crkvi, liturgiji i molitvi.

Uz trinitarno otajstvo postoji i drugi temelj na koji se u svojoj hijerarhiji moraju navraćati i druge istine vjere: to je *Kristovo Otajstvo*. Ako se može reći da je ovaj katekizam duboko *trinitaran*, jednako se tako može reći da je i *kristocentričan*.

"U središtu kateheze mi bitno nalazimo jednu Osobu, a to je osoba Isusa iz Nazareta, jedinog Očeva Sina." "U katehezi zaista naučavamo Krista, utjelovljenu Riječ i Božjega Sina, a sve je drugo u suodnosu s njim." Te dobro poznate riječi *Catechesi Tradendae* 5 jasno naznačuju kako treba promijeniti princip hijerarhije istina: sve usmjeriti na temelj koji je Krist, jer - kaže opet *Catechesi Tradendae* 5 - "on nas jedini može uvesti u Očevu ljubav u Duhu Svetom i učiniti nas dionicima života Presvetog Trojstva".

Naučavati Krista ima za cilj "uvesti u zajedništvo s njim". Čitava kristologija

KKC stavljena je pod znak našega zajedništva u Kristovu otajstvu. Kristovo začecje i rođenje, skroviti i javni život, muka i uskrsnuće, izloženi su u perspektivi “otajstva Kristova života”. Nadilazeći perspektivu samog nasljedovanja Krista, “otajstva Kristova” života ponuđena su nam kao poziv na zajedništvo života.

To je ključni tekst KKC (§ 520), koji se poziva na ključni tekst II. vatikanskog (koncila) sabora, što ga vrlo često navodi Papa Ivan Pavao II:

“Sve što je Krist živio treba da i mi možemo živjeti u njemu, da i on živi u nama. ‘Svojim utjelovljenjem Sin se Božji na neki način sjedinio sa svakim čovjekom’. (GS 22, § 2). Pozvani smo da budemo jedno s njim, te nam daje da kao udovi njegova Tijela budemo dionici onoga što je on proživio u svom tijelu za nas kao naš uzor.”

“Udovi njegova Tijela” - upravo u toj perspektivi zajedništva života izloženi su sakramenti. Dvije riječi, jedna iz Pisma, druga iz otačke predaje, jasno naznačuju taj način gledanja. U § 1116 rečeno je: “Sile koje su izlazile iz Kristova tijela (usp. Lk 5,17; 6,19; 8,46), uvijek živoga i životvornoga, jesu djelovanje Duha Svetoga u njegovu Tijelu koje je Crkva, a sakramenti su ‘remek-djela Božja’ u novom i vječnom Savezu.” A u § 1115. čitamo:

“Otajstva Kristova života jesu temelji onoga što će otada Krist po službenicima svoje Crkve dijeliti u sakramentima, jer ‘što je bilo vidljivo u našem Spasitelju prešlo je u njegova otajstva’. (sv. Leon Veliki, Prop. 74,2)

Kristovi sakramenti produžuju otajstva njegova života na kojima smo mi dionici. Oni su sile koje izlaze iz njegova tijela, koje je Crkva. Odatle ne iznenađuje da se izlaganje o Crkvi smještava na istu ravan. O. Avery Dulles, DI, okarakterizirao je prikaz Crkve u Revidiranom nacrtu iz 1989. kao prikaz koji “jasno pokazuje sklonost sakramentalnom modelu”.⁶ Iako se ne slažem s “Modelom Crkve” O. Dullesa, ipak se slažem da ekleziološko izlaganje favorizira sakramentalnu viziju Crkve, upravo onu koja je u temelju I. pogl. *Lumen Gentium*, a

to je trinitarna vizija Crkve, Božjeg naroda, Kristova Tijela i Hrama Duha Svetoga; to je božansko-ljudska vizija Crkve po analogiji Utjelovljene Riječi (usp. LG, 8).

Vjera i sakramenti u tom katekizmu postoje, dakle, u svom organičkom izričaju počev od dvostrukog trinitarnog i kristološkog temelja.

Prigovorilo se Revidiranom nacrtu iz 1989. da previše dijeli vjeru i život, jer da o njima raspravlja u dva različita dijela, u prvom i trećem. Nadam se da sam pokazao drugu nakanu koja je vodila izbor plana, a ta je da ukazuje da kršćanski život izvire kao slobodni čovjekov odgovor na Božje darove i pozive; taj je odgovor moguć po vjeri i po sakramentima vjere.

Prvi odsjek III. dijela, “fundamentalni moral”, utemeljen je u perspektivi ljudskog djelovanja i Božje pomoći. Ovdje je polazišna točka čovjekov poziv na blaženstvo, upravo kao što prvi dio počinje temom traženja sreće. Zatim je razvijen sistem slobodnoga čovjekova djelovanja: sama sloboda bez koje nema odgovornosti i, dosljedno, dobrih ili zlih čina, moralna svijest, sud razuma o našim činima, ljudske kreposti proizašle iz dobrih ponavljanih čina, teološke kreposti koje ulijeva Bog, te konačno promašeni čini, grijesi. Zajedničarska perspektiva ljudskog djelovanja razvijena je potom u svjetlu *Gaudium et Spes* i papinskih dokumenata.

Ipak bez pomoći božanskog zakona koji poučava i božanske milosti koja ga odgaja, čovjek ne bi mogao dati adekvatan odgovor Božjem pozivu. Ne može se zanijekati da se taj plan “fundamentalnog morala” posebno nadahnjuje uz *Gaudium et Spes* i na Teološkoj Sumi sv. Tome Akvinskog. Taj je izbor načinjen svjesno. On divno omogućuje da se na organski način prikaže ljudska sloboda i božanska milost kojih sinergija (suradnja) jedina može dovesti do cilja na koji su svi ljudi pozvani, a to je svetost (§§ 2012-2016).

6 A. Dulles, *The Church in the Catechism*, in: *The Universal Catechism Reader*, nav. mjesto, str. 91.

Perspektivu ljudskih i teologalnih kreposti također naznačuje i izlaganje o Deset Božjih zapovijedi. To izlaganje uz svaku zapovijed ne započinje iznošenjem zabrana, već odgovarajućim krepostima; tako za prvu zapovijed teologalne kreposti i krepost vjere, za četvrtu sinovska odanost, za šestu čistoća, za sedmu pravda, za osmu istinoljubivost. Ne bi se moglo reći kako se odluka Komisije da se Deset zapovijedi zadrže kao okvirna moralna kateheza konačno okrenula na štetu kreposti. Čitajući odlomke o devetoj i desetoj zapovijedi postajemo, štoviše, svjesni da Dekalog prelazi u Blaženstva, posebno u prvo, tj. u blaženstvo siromašnih u duhu kojima je obećano Kraljevstvo nebesko.

To je doista perspektiva četvrtog dijela. Poznavajući sveopći poziv na molitvu, kojemu odgovara urođena želja za molitvom, izlaganje o molitvi prožeto je duhom Blaženstava.

Završavam ovih nekoliko opaski o velikim linijama i kriterijima izrade novog KKC svraćajući pažnju na jednu novu činjenicu. Mogle bi se izreći mnoge stvari o *nova et vetera* tog Katekizma, koji je istodobno vrlo tradicionalan i vrlo nov. Jedna stvar, čini mi se, zaslužuje posebnu pažnju: neuobičajena prisutnost u ovoj vrsti dokumenata *brojnih svjedočanstava svetica i svetica*. Pitanje inkulturacije katekizma, predmet našeg susreta, već je obradio njegova uzoritost kardinal Ratzinger. Jasno je da ovaj dokument ne može dati konkretne odrednice za potrebne prilagodbe u raznim situacijama, ne samo kulturalnim, već ni onim duhovne zrelost itd. Jedino su sveci dovoljno *sveopći* i katolički da istine vjere mogu izreći svima riječima koje su provrle iz života. Kako da ne budemo sigurni da će riječi jedne sv. Katarine, jedne Terezije Avilske, ili "Maloga Cvijetka" imati snagu prijeći sve kulturne i ljudske granice i te istine izreći svima jezikom prožetim Kristovom ljubavlju!

*Prijevod s francuskoga:
s. Klaudija Đuran, OSU*